

СТАН РОЗВИТКУ ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ ПІДЛІТКІВ

Актуальність. Без високого рівня освіти суспільство не має майбутнього. Тому сучасна загальна середня освіта України стала на шлях радикальних змін. Це зумовлено необхідністю виховання нового типу особистості з високим рівнем духовності і культури, спроможної самостійно приймати нестандартні рішення, здійснювати вільний вибір, творчо мислити, гнучко реагувати на зміни обставин і самій їх творити. Такі якості притаманні освіченій, творчій особистості. Створення умов для формування творчої особистості громадянина, реалізації та самореалізації його природних здібностей і можливостей в освітньому процесі, є одним із стратегічних завдань, визначених у Державній національній програмі «Освіта Україна XXI ст» [5], концепції Нової української школи [3], а також оновленій навчальній програмі з фізичної культури [4] на перехідний період від директивної до особистісно зорієнтованої моделі навчання і виховання, що націлює на пошук нових шляхів і засобів, які забезпечуватимуть розвиток внутрішніх можливостей учнів, їхніх потреб, інтересів, розкриття неповторного творчого потенціалу особистості. [2]

Особливе місце у розв'язанні цієї проблеми належить розвитку творчих здібностей підлітків. Адже, сучасні дослідження вікової і педагогічної психології (Л. С. Виготський, І. С. Кон, О. М. Матюшкін, Є. Л. Солдатова, С. М. Симоненко, Д. І. Фельдштейн та ін.) дозволяють розглядати підлітковий вік як сенситивний для розвитку творчих здібностей. Це стає можливим, через природню гнучкість психіки підлітків, їх активну відмову від стереотипів, прагнення до самовдосконалення і становленню «образу-Я», розвитку самостійного і продуктивного мислення, гнучкості і стійкості мисленнєвої діяльності у цей віковий період. [1]

Значний потенціал для розвитку творчих здібностей закладений у фізичному вихованні як невід'ємній складовій освіти. Його роль у становленні творчої особистості визначена нормативними документами, де зазначається, що фізична культура є важливим засобом задоволення творчих запитів кожної людини, забезпечує тривалу продуктивну діяльність та сприяє найповнішому розкриттю потенційних можливостей. [6]

Проблему розвитку творчих здібностей учнів середнього та старшого шкільного віку на уроках фізичної культури вивчала Г. Іванова. Питанням формування творчого потенціалу вчителів фізичної культури присвячені праці А. Суценка, Г. Презлятої. Способи і засоби розвитку творчих здібностей дошкільнят на заняттях фізичними вправами висвітлені О. Богініч, Г. Біленькою, О. Мартиненко, О. Гребенніковою. Проблему розвитку творчих здібностей молодших школярів вивчали Омеляненко І. О. та Середа І. О.

Мета. Оцінити розвиток творчих здібностей 13-14 річних школярів.

Організація дослідження. Для визначення вихідного рівня творчих здібностей було використано методику опитування із застосуванням модернізованої методики к.п.н., проф. М. С. Янцуром «Визначення рівня сформованості загальних творчих здібностей особистості» [7]. Дослідження проводилося в Почапинській ЗОШ І-ІІІ ступенів (Тернопільська область) з учнями віком 13-14 років. Всього був опитаний 31 школяр. Серед них 12 хлопців та 19 дівчат.

Згідно методики тесту, учням було запропоновано перелік тверджень, після уважного прочитання яких, у відповідній клітинці бланку відповідей, опитані проставляли знак "+" у колонці "Так", якщо ствердження співпадало з думкою учня про себе, або у колонці "Ні" — якщо воно не співпадало з позицією респондента. Оброблялися результати дослідження за авторською схемою. Так за допомогою дешифратора оцінювали кожну відповідь респондента. При цьому за кожну відповідь, яка співпала з номером питання в рядках "Так" чи "Ні", виставлялися 2 бали. Результати сумували і вносили до матриці та на цій основі визначали рівень сформованості творчих здібностей обстежених. При цьому, якщо респондентом було набрано від 33 до 40 балів, то рівень сформованості його творчих здібностей оцінювали як "дуже високий", 26 – 32 бали — "високий", 13 – 25 балів — "середній", 6 – 12 балів — "низький", 0 – 5 балів — "дуже низький".

Результати дослідження. З твердженням «Зазвичай, я легко пристосовуюсь до людей, ідей та умов» погодилось 77,5 % школярів, серед яких 78,9 % дівчат та 75 % хлопців, а 22,5 % – дали відповідь «ні» (21,1 % дівчат та 25 % хлопців). Твердження «Як правило, я легко погоджуюсь і підкоряюсь колективній думці» співпало з думкою 77,5 % респондентів, з них 68,4 % дівчат та переважна більшість хлопців (91,7 %). Негативну відповідь на це запитання дали 31,6 % дівчат та лише 8,3 % юнаків, загалом – 22,5 % опитаних. На запитання «Зазвичай я обачливий, коли маю справу з колективом» відповіли «так» 77,5 % школярів, серед яких виявилась більша кількість дівчат (84,2 %) та дещо менша кількість хлопців (66,7 %). Неприйнятною для себе ствердну відповідь вважають 22,5 % (15,8 % та 33,3 % дівчат та юнаків відповідно). Правильним вважають твердження «Мені подобається вирішувати типові, стандартні завдання» – 77,5 % школярів, серед яких 73,7 % дівчат та 83,3 % юнаків. Як хибне це положення визначають 26,3 % дівчат та 16,7 % хлопців, що становить – 22,5 % опитаних. На запитання «Мені видається, що я б із задоволенням створював або конструював нове, ніж покращував та вдосконалював старе» відповідь «так» дали 58,1 % учнів, серед яких 78,9 % виявилась переважна більшість дівчат та лише 25 % хлопців. Негативно на це запитання відреагувало 41,9 % респондентів (21,1 % дівчат та 75 % хлопців). «Мені часто вдається знайти нестандартні, оригінальні рішення завдань» – це твердження співпало з думкою 58,1 % опитаних, серед яких 52,6 % дівчат та 66,7 % хлопців, а заперечили його 47,4 % та 33,3 % дівчат та юнаків відповідно, що загалом становить 41,9 % респондентів. З твердженням «В більшості випадків

я дію самостійно, без допомоги і підказки друзів та старших» погодилися 58,1 % опитаних (63,1 % дівчат та 50 % хлопців). Серед тих, хто дав негативну відповідь (41,9 %) – питома вага дівчат була меншою (36,9 %) ніж хлопців (50 %). Абсолютно протилежні результати було отримано до твердження «Зазвичай я працюю без суттєвих змін, відхилень від тих рекомендацій, які дають учителі, батьки» – 41,9 % опитаних (42,1 % дівчат та 41,7 % хлопців) погодилися з ним і 58,1 % його заперечили (57,9 % дівчат та 58,3 % юнаків). Правильним вважають твердження «Ніколи не намагався змінити своє ставлення до себе та свої стосунки з друзями» 51,6 % опитаних, серед яких хлопців і дівчат була майже однакова кількість (52,6 % проти 50 %). Свою незгоду з ним висловили – 48,4 % респондентів (47,4 % дівчат та 50 % хлопців). Твердження «Мені подобається виконувати завдання за розробленим планом, схемою, інструкцією» співпали з думкою 51,6 % восьмикласників, з них 57,9 % дівчат та 41,7 % хлопці. Відповідь «ні» дали 48,4% респондентів, з них 42,1 % дівчат та 58,3 % юнаків. Правильним вважають твердження «Дуже часто я утримувався від висунування ідей, пропозицій, хоча мав їх» більшість респондентів (64,5 %), серед них 61,3 % дівчат та 66,7 % хлопців. Решта 35,5 % опитаних вважають його хибним (36,9 % дівчат та 33,3 % юнаків). З твердженням «У мене часто виникають оригінальні ідеї» погодилося 64,5 % школярів, з них дали 68,4 % дівчат та 66,7 % хлопців, а 31,6 % дівчат та 33,3 % хлопців вважають його неприйнятним для себе, що загалом становить 35,5 % всіх опитаних. На запитання «Мені подобається виконувати завдання дослідницького характеру» позитивну відповідь дали 65,5 % восьмикласників (68,4 % дівчат та 58,3 % хлопців), а не погодилися з цим твердженням 35,5 % респондентів, серед яких 31,6 % дівчат та 41,7 % юнаків. Більшість опитаних (65,5 %) вважають твердження «Мені подобається, коли відбувається швидка зміна різних видів діяльності» правильним, серед них 68,4 % дівчат та 58,3 % хлопців, а 35,5 % опитаних вважають таке положення хибним (31,6 % дівчат та 41,7 % юнаків). З твердженнями «Для мене є характерним прагнення реалізувати одночасно декілька ідей, вирішити декілька проблем» погодилося 67,7 % учнів (84,2 % дівчат та 41,7 % хлопців), не погодилися з ним 15,8 % дівчат та 58,3 % хлопців, що становить 32,3 % всіх опитаних школярів. Твердження «Мені часто доводилось виправдовувати свої дії інструкціями, правилами, рекомендаціями або авторитетами» вважають правильним 67,7 % респондентів, з них 57,9 % дівчат та 83,3 % хлопців, а відповідь «ні» – 32,3 % (42,1 % дівчат та 16,7 % хлопців). До твердження «Я надаю перевагу виконанню роботи по новому, хоча знаю, що це пов'язано з ризиком бути незрозумілим товаришами, старшими» було отримано обернені до результату попереднього положення відповіді: 32,3 % відповіли «так», серед яких 31,6 % дівчат та 33,3 % хлопців, і відповіли «ні» 67,7 %, серед яких 68,4 % дівчат та 66,7 %. Погоджуються з тим, що «Дуже часто я один вступаю в суперечку з однолітками або старшими» 61,3 % восьмикласників (57,9 % та 66,7 % дівчат та хлопців відповідно), а не погоджуються значно менша кількість опитаних (38,7 %), серед яких 42,1 % дівчат та 33,3 % юнаків. Твердження «Я завжди охоче розповсюджую, пропагую нові ідеї» вважають правильним 35,5 % учнів, серед яких 57,9 % дівчат та 41,7 % юнаків. 65,5 % опитаних (42,1 % та 58,3 % дівчат та хлопців відповідно) його заперечують. Відповідь «так» на твердження «Я завжди до кінця відстоюю свою точку зору» дали 83,9 % опитаних (84,2 % дівчат та 83,3 % хлопців), і лише 16,1 % відповіли «ні» (15,8 % дівчат та 16,7 % юнаків).

Після опрацювання результатів опитування 13-14-річних школярів, було визначено, що 83,9 % всіх учнів характеризуються середнім рівнем сформованості творчих здібностей, 9,7 % - високим та 6,4 % - низьким рівнем його досконалості.

Враховуючи гендерні особливості визначено, що серед хлопців у 83,3 % середній рівень розвитку творчих здібностей, а у 16,7 % - низький. Серед дівчат середній рівень розвитку творчих здібностей у 84,2 %, а високий у 15,8 %.

Висновок. Дослідження рівня розвитку творчих здібностей підлітків показало, що для переважної їх більшості (83,9 %) притаманний середній рівень сформованості творчих здібностей. Лише незначна частина респондентів характеризується високим (9,7 %) та низьким (6,4 %) рівнем його досконалості.

Дослідження гендерного чинника на прояв підлітками креативності показало, що у дівчат творчі здібності досконаліші ніж у хлопців. Так, лише серед дівчат є ті (15,8 %), хто характеризуються високим рівнем розвитку творчих здібностей на протизагу хлопцям, серед яких не виявлено таких. Позаяк серед юнаків було 16,7 % з низьким рівнем розвитку творчих здібностей за відсутності таких серед дівчат.

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Вовнянко Т., Перепелюк Т. Психологічні механізми розвитку творчих здібностей в підлітковому віці [Текст]/Т. Вовнянко, Т. Перепелюк// Психолого-педагогічні проблеми сільської школи - 2005. - №13.
- 2.Демченко І.І. До проблеми творчого розвитку учнів початкової школи // Проблеми педагогічних технологій: Збірник наукових праць за редакцією О.Дем'янчука, В.Зубовича, О.Нікітчиної та ін. / В.Зубович – гол. ред. – Луцьк, 2002. – С. 166-171.
- 3.Концепція нової української школи [Електронний ресурс]: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
- 4.Навчальна програма з фізичної культури для загальноосвітніх навчальних закладів 5–9 класи затверджена наказом МОН від 23.10.2017
- 5.Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті/ Проект Видав. "Шкільний світ", липень 2001 р.
- 6.Середа І. Методика розвитку рухового компоненту творчих здібностей в процесі фізичного виховання [Текст] / І. Середа // Вісник психології на педагогіці – 2011. – №5.
- 7.Янцур М.С. Професійна психодіагностика: практикум. – К.: МПУ ДЦЗ, МОУ РДПІ, 1995